

Урок вивчення життєпису письменника (за матеріалами біографії Миколи Вінграновського)

Василь Шуляр,
кандидат педагогічних наук
Миколаїв

У статті автор представив модель уроку вивчення біографії письменника, використовуючи матеріали про життя Миколи Вінграновського.

Ключові слова: урок вивчення життєпису письменника; типи вивчення життєпису письменника.

Сприйняття та естетична насолода від художнього твору, звичайно, теж залежатиме не тільки від самого прочитання тексту, а й від особи чи особистості його автора. Чи це відбудеться спочатку через прочитаний художній твір, чи відоме прізвище автора, чи знання обставин його життя або його життєпис ... . Напевно, не це головне. Важливо, щоб і автор, і його художній твір допомогли читачеві зрозуміти художньо представлену письменником картину життя, знайти відповіді для себе, відчутти правду життя, отримати естетичну насолоду, виявити позицію автора, героя, "вибудувати" своє "Я-себе-у-цьому-світі". Мав рацію Лев Толстой, стверджуючи, що читання художнього твору, це в першу чергу знайомство з самим письменником. Розповівши про своє життя до певного періоду, відомий російський письменник запише: "А далі читайте мої твори".

Біографії митців слова — це те джерело, яке дає можливість учителю формувати особистість читача, викликати роздуми щодо морально-етичних і суспільно-громадських проблем. Головне, на наш погляд, через цінності письменника, які він сповідував, за якими жив, допомогти учням вибудувати свою систему, модель цінностей, які стали б основою, стрижнем його Я(особистості). Саме це мав на увазі відомий учений-методист Борис Степанишин, стверджуючи: "Не буде перебільшенням сказати: це ціла школа самовиховання громадянина з чіткою програмою людино-знавчого і народознавчого спрямування" [7, с. 180].

Вивчаючи життєві обставини автора, ми допоможемо учневі-читачу відчутти таємниці духа їх епохи, відстежити позицію письменника за тої чи іншої політичної ситуації, яка складалася в ту чи іншу епоху, період розвитку суспільства. Зрозумівши всю складність ситуації за будь-якого часу, читачеві легше буде зрозуміти "душевні і письменницькі муки" людини-автора, їх вплив на художнє змалювання картини життя свого часу чи майбутнього, персонажів, які були реальними чи з'явилися в уяві художника слова.

У процесі колективного чи індивідуального співпереживання та співпраці "учень-читач → автор → художній твір → учитель-партнер → читач-учень" відбувається багатовекторне проникнення у світ дум, почуттів, обставин життя і творення тексту письменником. Таке можливе за різних умов і обставин. Незважаючи на висловлене, у діяльності суб'єктів літературної освіти такий вид роботи (життєпис письменника) не домінувальний, але осягнення його граней іде з численним порушенням методичних приписів до вивчення біографії письменника. Типовим є: неоптимальне використання часу для опрацювання інформації про письменника; часто дуже багато зайвої інформації по-

дається учням або вона переобтяжена великою кількістю цифр, дат, назв і т. ін.; невдало використано наочні засоби навчання (портрет, який не має художньої ідеї і не відбиває період життя, про який ітиме мова, тощо; невдало обрано місце для його розміщення; озвучені факти з життя автора не стосуються твору, який вивчатиметься, і багато ін.).

Методи і прийоми вивчення життєпису митців слова виписані Марсель Бойко. Наукова розвідка науковця, з методичного погляду, не втратила своєї актуальності й сьогодні, але потребує осмислення та переорієнтування на сучасні здобутки методики і практики [1]. Микола Дробот запропонував ефективні прийоми вивчення біографії письменників у нерозривній єдності їх життєвих і творчих пошуків на прикладі класиків російської літератури [2]. Юрій Ковбасенко подав функції вивчення біографії письменника, етапи, зміст на прикладі численних біографічних фрагментів письменників світової літератури [4].

У методиці викладання літератури цій проблемі присвячено достатню увагу (Н. Волошина, Є. Пасічник, Б. Степанишин, Г. Токмань, Л. Мірошніченко, Ф. Штейнбук), але більшість авторів не виділяють окремий тип літератури та його різновиди, а якщо це й зроблено, то не представлено чіткої композиційної структури. Учителі-практики переважно наслідують традиції, які закладені були в попередні роки, не враховуючи тих змін, що відбуваються як у житті, так і в методиці літератури та технологіях навчання. Виявлені протиріччя визначають мету статті: з'ясувати особливості вивчення життєпису письменника в системі літературної освіти школярів. Завданнями є: окреслити принципи та джерела вивчення біографії письменника; запропонувати типологічні різновиди до уроку вивчення життєпису письменника; представити логіко-семіотичні моделі вивчення біографії письменника для різного періоду літературного розвитку учня-читача та на прикладі матеріалів життя Миколи Вінграновського змоделювати відповідні навчальні ситуації.

Для реалізації зазначеного важливо, щоб учителі-практики для себе чітко визначили систему принципів, якими керуватимуться в організації літературної діяльності учнів-читачів в осягненні життя автора художнього твору. Актуальними залишаються принципи, які були запропоновані Н. Волошиною і Г. Токмань. Набір принципів Н. Волошина вибудовує так: вивчення у взаємозв'язку із загальною характеристикою творчого шляху; із послідовним текстуальним вивченням твору; паралельне вивчення життєпису з аналізом твору; єдність біографії письменника з його творчістю; самостійне вивчення біографії перед монографічною темою; вивчення з наступним узагальненням [5, с. 110—111]. Г. Токмань спектр принципів розширює і додає:

історизм (доля письменника через історію батьківщини, суспільства, доби); фактуальність (від абстракцій до реалій, фактів і життєвих ситуацій автора); психологізм (від внутрішнього, душевного стану до руху його думки); екзистенційність (письменник — унікальна особистість із неповторністю його думок, почуттів, фактів долі); естетизм (єдність реального світу автора і художньої картини життя, довершеність у змалюванні образів та естетичний вплив на учня-читача) [8, с.119—120].

Джерелами вивчення біографії письменника, за Г.Токмань, є: написане самим письменником (автобіо-графія, щоденник, записники, епістолярій, автобіо-графічні мотиви творчості); його сучасниками (спогади, листи, присвяти, літературно-критичні статті, ювілейні і прощальні промови); науковцями (біографії, огляди творчості, дослідження); письменниками (біографічно-художній епос, драма, ліро-епос, лірика, есе, етюди, замальовки, шаржі тощо); музейні матеріали (родинні реліквії, особисті речі, рукописи, першодруки, фото, портрети пензля художника та інше); історичні документи (протоколи допитів, постанови про арешт, тексти вироків, протести друзів, видатних людей проти переслідувань, документи про нагородження як офіційні, так і зі свідчень близьких людей, які, можливо, є суперечливими тощо) [8, с.121—122].

Актуальною з методичної точки зору залишається позиція з обговорюваного питання М. Бойко, яка в монографії "Вивчення життєпису художника слова в середній школі" (1975), спираючись на шкільну практику, програми з літератури та відомі на той час праці, ви-значає такі типи біографії письменника: життєпис образного типу; життєпис логічного типу. Кожний тип біографії митця має свої види та підвиди. До образного вчена відносить: розповідь про життя письменника (розповідь про окремі факти з життя, коротка розповідь про життя, повна розповідь про життя); розповідь про життя і творчість письменника (коротка розповідь про життя і творчість, повна розповідь про життя і творчість). Логічний тип передбачає: аналіз життєвого шляху письменника (аналіз окремих фактів життя, аналіз основних етапів життя, аналіз усіх етапів життя); аналіз життєвого і творчого шляху письменника (аналіз основних етапів життя і творчості, аналіз усіх етапів життя і творчості) [1].

Н. Волошина в монографічному дослідженні "Наукові основи методики літератури" [5] виділяє такі **форми вивчення біографічного матеріалу:**

1) у середніх класах: біографічна довідка (5—6 класи); біографічна розповідь + біографічні відомості про особистість письменника (7 клас); розповідь про життя і творчість + вплив життєвих та історичних умов на формування особистості письменника (8 клас);

2) у старших класах (9—11 класи): короткі відомості про життя і творчість письменника; нарис життя і творчості; життєвий і творчий шлях [5, с.107].

Узагальнюючи викладене вище (принципи, джерела, типи та форми вивчення біографії), можемо подати такі моделі вивчення життєпису письменника відповідно до вікових особливостей учнів, їх літературного розвитку та у взаємозв'язку з осягненням художнього твору:

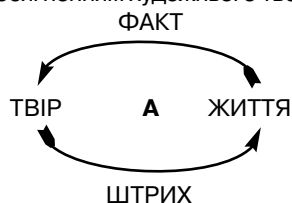

Рис. 1. Життєпис образного типу: 5—7 класи

Запропонована модель передбачає, що вчитель має навести 1—2 факти з життя письменника, в яких виділити такий штрих чи деталь, що допоможе учневі-читачу зрозуміти, уявити, пересвідчитися і т.д., чому в тканині художнього твору, в образі літературного персонажа відбито автобіографічні моменти життя самого письменника або інші життєві моменти. Назвемо хоча б таке: поезії Тараса Шевченка, оповідання Володимира Винниченка "Федько-халамидник", оповідання та повісті Миколи Вінграновського про дітей війни та багато ін. Важливим елементом є часовий простір представлення відібраних фактів. За нашим переконанням, ситуація з вивчення біографічних даних про письменника має тривати не більше 7 хвилин, зразком презентабельності й інформаційної насиченості є телевізійні новини, власне вони можуть бути орієнтиром у представленні відібраного, щоб урізалося у свідомість слухача. Не ігнорувати й статті, які останнім часом з'явилися і в підручниках для 5 класу. Але кожен тут має виявити мудрість. Автори підручників з благих намірів, мабуть, так перенесли підручники інформацією та системою запитань і завдань, що їх реалізація за традиційною методикою (прочитати статтю, скласти план, відповісти на запитання і т. ін.) призводить до того, що вчитель утрачає час, якого потім не вистачає на вивчення художнього твору. Тому кожен має перечитати все запропоноване і визначитися: чи є там ті факти, які допоможуть підготувати учня-читача до сприйняття твору, розуміння того, що спонукало письменника саме про це розповісти тощо. Тоді відбудеться вибіркоче читання, переказування, зачитування необхідного й т. ін. У такому варіанті перед внутрішнім зором учня-читача може постати "образ письменника", додамо до розповіді відповідні світліни з життя автора художнього твору, зачитаємо спогади рідних чи свідчення друзів, чому власне про це написано в даному тексті. Такий тип моделі вивчення біографії письменника ми називаємо "Життєпис образного типу", у центрі якої літерою "А" означено "автор-письменник"; подані ключові слова є своєрідним алгоритмом дій як для вчителя літератури, так і для учня-читача під час самостійної літературної освіти.

Деякі інші підходи до вивчення біографічних даних у 8—9 класах, зважаючи на особливості літературного розвитку учнів-читачів та тих текстів, які розглядатимуться ними в цей період. Тут важливо навести фрагмент/фрагменти з життя письменника, виділити такі життєві ситуації, щоб учень-читач міг зрозуміти: чому власне так вибудовано сюжет, що спровокувало автора про це розповісти, що для нього тут є значимим, а що важливо буде для читача і т. ін.

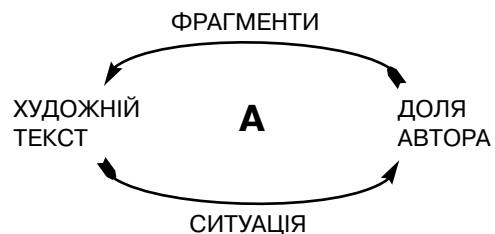
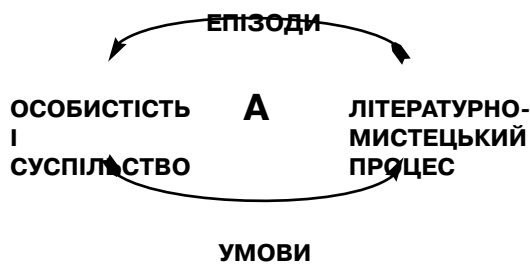

Рис. 2. Життєпис образно-логічного типу: 8—9 класи

Тоді стає зрозумілою доля письменника, умовно змодельовані доля, вчинки, життя літературних персонажів, де правда життєва, де літературна відбита в тканині художнього твору. Цей тип ми визначили як "Життєпис образно-логічного типу". Звичайно, ми ще

не можемо навчальну ситуацію з вивчення біо-графічних даних у часовому просторі реалізувати впродовж усього уроку, тут доцільно виділити до 10—12 хв., інколи до 15 хв. У такому разі залишатиметься час для вивчення літературної теми, художнього твору.

У старшій школі названі навчальні ситуації логічно переходять у тип уроку та його різновиди, про які мова піде далі. Вибудовуючи логіко-семіотичну модель (ЛСМ-3) вивчення біографії письменника, маємо врахувати особливості старшокласників, значеннєву роль фактів із життя письменника і т. ін., щоб посприяти учням-читачам у створенні аксіологічної моделі свого життя, яка допоможе толерантно ввійти в суєтне й неоднозначне життя, бути гуманним і водночас успішним у тих суспільно-економічних умовах, в які учень потрапляє після навчання в школі.

Рис. 3. Життєпис логіко-образного типу: 10—11 класи

Для суб'єктів літературної освіти важливо вичленили таку систему епізодів, яка допоможе кожному зрозуміти, в яких умовах жив і творив письменник, чим переймався він і що хвилювало народ, яку систему суспільних цінностей сповідував автор, чи ця модель є адекватною до поведінки літературних персонажів, а за якою системою цінностей хоче/буде жити і діяти учень-читач як людина та громадянин тощо. Тут важливо, щоб школярі зрозуміли, яке місце і роль письменника як особистості в суспільстві, в літературно-мистецькому житті, щоб кожен міг сам визначитися зі своєю місією. У 10—11 класах це й буде "життєпис логіко-образного типу", який реалізовуватиметься упродовж спеціально виділеного уроку/уроків та впродовж вивчення літературної теми.

Для нас тепер важливо вибудувати класифікацію уроків, на яких вивчатимуться факти з життя письменника [9—10]. Як показав формувальний експеримент, 95% учителів послуговувалися та ствердили такий варіант типу та різновидів уроку з вивчення біо-графічних даних письменника:

Архітектоніка, композиційні елементи та сюжетно-змістові лінії співробітництва вчителя-літератора з учнем-читачем за компетентнісно-діяльнісною парадигмою

Тип уроку: урок вивчення життєпису письменника (ВЖП)

Різновиди уроку (навчальні ситуації): авто- та біографічна оповідка (5—7 кл.); замальовки життєпису письменника (5—8 кл.); розповідь про життя та творчість (7—9 кл.); життя і творчість письменника (10—11 кл.); життєвий і творчий шлях митця (10—11 кл.); нарис життя і творчості письменника (10—11 кл.).

Зачин уроку

I. Вступне слово-звернення вчителя до учнів-читачів

1.1. Особистісно значима ситуація з життя письменника для учня-читача

Основна частина

II. Орієнтаційно-прогностична лінія літературної освіти

2.1. Повідомлення, корпоративне формулювання теми уроку.

2.2. Визначення особистісно-важливих цілей діяльності.

2.3. Умотивування наступної діяльності вчителем або/і школярами.

2.4. Позитивна настанова на вирішення літературно-мистецьких завдань.

Кульмінаційні моменти

розв'язання літературно-мистецьких завдань

III. Проективно-операційна лінія літературної освіти

3.1. Забезпечення "ефекту присутності автора":

3.1.1. Представлення портрета у статиці, динаміці.

3.1.2. Зоровий і звуковий ряд представлення: голо-совий, відеодемонстраційний, матеріально-речовий.

3.1.3. Коментар прізвища, імені, по батькові; псевдоніма; сімейних "прозивань" тощо.

3.1.4. Виставкові композиції з наступним озвученням і багаторазовим використанням/зверненням до неї.

3.1.5. Зачитування спогадів, описів.

3.1.6. Звернення до епістолярію, щоденникових записів.

3.1.7. Розповіді та спогади рідних, знайомих тощо.

3.2. Словесно-зорове представлення життя і творчості письменника (вікові, часові, акцентні моделі вивчення біографії митця):

3.2.1. 5—7 кл.: "життєпис образного типу": "життєвий факт, штрих ← життя автора → художній твір".

3.2.2. 8—9 кл.: "життєпис образно-логічного типу": "ситуація, фрагменти ← доля автора → художній текст".

3.2.3. 10—11 кл.: "життєпис логіко-образний": "епізоди, умови ← особистість автора і суспільство → літературно-мистецький процес".

3.3. Ціннісно зорієнтоване осмислення образу автора та його творчості:

3.3.1. Читання й обговорення літературно-критичних матеріалів, художніх творів про письменника.

3.3.2. Виконання дослідно-пошукових завдань учнем-читачем.

3.3.3. Побудова асоціативних моделей-образу митця слова.

3.3.4. Виділення в художньому творі мовних пластів, які не належать персонажам.

3.3.5. Визначення життєвої позиції автора до змалюваного в творі.

3.3.6. Зіставлення громадянської позиції автора й зображеного в тексті та ін.

IV. Рефлексивно-корективна лінія контролю літературної освіти, читацького досвіду учнів

4.1. Представлення, демонстрація результатів читацької діяльності:

4.1.1. Звіт учня-читача за результатами опрацювання різнопланових матеріалів із життя та творчості письменника.

4.1.2. Обмін враженнями від почутого, прочитаного про письменника.

4.1.3. Оперативний контроль літературно-читацького досвіду учнів.

4.1.4. Варіативні завдання домашньої читацької роботи.

Розв'язка уроку

V. Слово-епілог словесника

5.1. Місце особи письменника в читацькому житті людини.

5.2. Роль образу автора для розуміння змістів (сміслів) художнього твору.

Для прикладу продемонструємо вивчення біо-графії письменника за матеріалами про Миколу Вінграновського.

Чинна програма з української літератури (за загальною редакцією Раїси Мовчан) спадщину Миколи Вінграновського пропонує вивчати в 5-му й 11-му класах. З обговорюваного питання в 5 класі автори програми не орієнтують учителя на вивчення будь-яких фактів із життя письменника, а в підручнику подають статтю. Нам же видається, що доцільним є розповідь про любов письменника до природи, шанобливе ставлення до родини, батьків і чужих людей, вміння розповідати цікаві історії. На це орієнтують "державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів" [6]. Наприклад, учням можна розповісти про ті життєві факти, які були подані вчителем Кумарівської школи Первомайщини Данилом Котом [3], а також записані зі слів друзів і сестри Гелерії:

Є у селі Кумарі під Первомайськом династія Вінграновських. Велику гілку цього родового дерева започаткували в 20-х роках Степан та Зінаїда Вінграновські. Степан — корінний кумарівець, а дружину собі взяв із переселенців. Працелюбами були обоє. Жили заможнo, а коли настало розкуркулення, сім'я вимушена була переїхати до міста Первомайська. Тут і народилася у Вінграновських друга дитина — син Микола. Було це 7 листопада 1936 року. А всього в сім'ї було четверо дітей.

Коли розпочалася Велика Вітчизняна війна, Степан і Зінаїда вирішили переїхати назад у рідне село. Вулицю називали Степовою (нині — вулиця імені Миколи Вінграновського), тоді це була околиця села. Попереду Вінграновських жив відомий кумарівський авторитет — дід Рятушняк. Це був чоловік розумний, компанійський, дотепний. Дуже любив його юний Миколка. У діда хлопчик завжди знаходив добру пораду, захист і підтримку. Тому в оповіданнях і повістях Миколи Вінграновського так часто зустрічається колоритний образ діда Рятушняка.

У Кумарях Миколка пережив роки німецько-румунської окупації. Нелегкі то були часи. Кумарійська початкова школа тоді працювала нерегулярно. Два-три місяці повчилися діти, і знову нема занять ... Але вчився, хоч дошкуляв голод ...

Ще з дитинства Миколка відзначався допитливістю та веселою вдачею. Перед війною батько купив йому велосипеда. У селі це була дивина. Однолітки заздрили Миколі. Але він залюбки давав хлопцям покататися. А коли їхав селом, бувало, голосно казав: "Повертаю праворуч — їду на Одесу", "Повертаю ліворуч — їду в Первомайськ", "Їду на північ — там Київ". "І як то він усе знає?" — дивувалися хлопчачки. І ще мав Миколка надзвичайний дар — помічати те, що іншим не давалось, відчувати неповторне: красу природи, доброту людську, мудрість народну.

Ровесники Вінграновського згадують, що Микола, коли пас череду, завжди був душею компанії юних пастих: таку історію цікаву розкаже, що аж роти пороззявляють. І хитренький був хлопчик. "Ви, — каже до хлопців, — за мене корови попасіть, а я вам за це увечері ще цікавішу історію розкажу...". Та й ходить по степу, замріявшись, бурмочучи собі щось стиха під ніс. Либонь, оту обіцяну історію вигадує...

Закінчилася війна. Повернувся батько з фронту. Справи сімейні пішли краще. Миколка вчився у школі. Навчався добре, дуже любив читати.

Згодом сім'я Вінграновських знову переїхала до Первомайська. Жили на околиці міста, на Богополі. Тут Микола успішно закінчив середню школу № 17.

З дитинства був непередбачуваним, як розповідають друзі та сестра Гелерія: то ні з того ні з сього загадують багаття; будучи п'ятикласником, катався на крижинах; страху не відчував ні до чого, тому часто товаришами його були різні звірі: собака, кінь Манюня; умів спостерігати за природою і відчувати її чи то в листочку, чи в квітці, чи любуючись річкою Рось ...

Звичайно, така щира оповідка підготує юного читача до сприйняття поетичних текстів, які перегукуються з поданими фактами. До цього вчитель продемонструє дитячі фото Вінграновського, його батьків, а також краєвиди села Кумари та Первомайщини.

В одинадцятому класі програма передбачає лише 2 години на вивчення творчості Миколи Вінграновського, і тільки поетичної. Автори орієнтують учителя на представлення фактів про М. Вінграновського як поета, прозаїка, кіномитця, учня Довженка [6]. Учителю може відвести повний урок на вивчення біографії письменника, перемижуючи з поетичними текстами, в яких достатньо автобіографічного. Сьогодні важливо читача-старшокласника зацікавити, а то й заінтригувати, залучити до вибудови особистісно зорієнтованих цілей, викликати бажання бути активним співучасником творення уроку взагалі та постаті письменника зокрема. Набір можливих навчальних ситуацій до такого типу уроку нами подано вище. Ми ж запропонуємо апробовані навчальні ситуації, які відповідають означеним особливостям такого різновиду літературного заняття.

Розпочати урок радимо з представлення зорового матеріально-речового ряду, де будуть використані "загальний зошит із записами" та "магнітофонна відеокасета" (бажано старих випусків). Ці речові деталі знаходяться біля виставко-портретної частини класної кімнати. Автор статті не є прихильником прикріплення портретів письменників на дошці. Якщо ми хочемо формувати Людину-культури, то маємо це ж демонструвати у використанні наочних засобів, особливо портретних ілюстрацій, відмовившись від "кнопкування-магнітення-скочування", а мати в резерві різного типу і формату підставки та у відведеному місці розташовувати виставковий матеріал.

Урок можна розпочати вступним словом, використовуючи пряме запитання, або залишити його як риторичну фігуру, надавши можливість старшокласникам познайомитися зі спогадами Ролана Сергієнка та Василя Довжика про Миколу Вінграновського. Перший — однокурсник Вінграновського, а другий — київський поет і актор.

Питання для учнів: який підтекст ми можемо прочитати в предметах, які розміщені біля портрета Миколи Вінграновського? Що вони можуть розповісти про Миколу Степановича, творчість якого сьогодні ми вивчатимемо впродовж двох уроків. Учні висловлюють припущення. А після прослуханих думок учитель може продовжити.

Розповідь про письменника "з життєвої розв'язки":

27 травня 2004 року не стало Миколи Степановича Вінграновського. А 21 березня 2011 року на 74-му році відійшла у вічність його дружина Олександра Іванівна Вінграновська-Білінкевич, з якою Микола Вінграновський прожив півстоліття. Поховали її в одній могилі з чоловіком, на хресті вже було написано її прізвище... Про неї мова піде згодом.

Повернемося до тих предметів, які представлені, і нами була зроблена спроба прочитати їх підтекст. А розпочати розповідь я хотів би з перегляду одного фрагмента (учням пропонується переглянути фрагмент із документального фільму Ролана Сергієнка "Микола Вінграновський у синьому небі", яку зацікавлені колеги знайдуть за адресою: <http://www.muzico.ru/video.php?v=C1ge87GZESw>). Сподіваюся, тепер зрозуміло, чому тут відеокасета. Якщо немає можливості перегляду, то розповідь може бути такою:

1. 70-річний Ролан Сергієнко над труною Миколи пообіцяв зробити фільм про нього. Вдалося це не одразу, допомагав Олександр Коваль, колишній оператор, режисер, директор студії кінохроніки. Ролан Сергієнко переніс інсулт, розумів, що обіцянка має бути виконана, і він приїздить з Москви для реалізації задуманого. Уповільненість рухів, голосу не завадили це зробити. Він прийшов на могилу Миколи Вінграновського, притулив касету до хреста і сказав: "Я зробив фільм, як ти просив ...".

Дружба їх розпочалася дуже давно і тривала майже 50 років. А було це так. Миколу Вінграновського Олександр Довженко запросив до себе у Москву на-вчатися у всесоюзному державному інституті кінематографії 1955 року. Разом з ними навчалися Георгій Шенгелая, Лариса Шепітько, Отар Іоселіані, Віктор Туров.

Вінграновського поселяють у гуртожиток, кімнату 428, де було чотири ліжка, два біля вікна, одне з них, що було праворуч, Роланове, інше стало для Миколи. Зна-йомство спочатку відбулося не з Миколою, розповідав Ролан, а з його зошитом. Коли Ролан зайшов до кімнати, побачив чужі речі, а на столі лежав розгорнутий загальний зошит із віршами: "Не говори, не говори Про світанковий яр, Там сплять прощання явори Під вибухом хмар?". Увесь зошит списаний віршами, які Роланові видалися красивими. І тут до кімнати зайшло двоє. Один кремезний, вусатий, другий — худорлявий, засмаглий. Питаю: "Хто автор цих віршів?" Вони кажуть: "А вгадайте!" Ролан подумав, що це вусатий, і не вгадав. А Микола простягнув руку: "Вінграновський!". Отак почалося знайомство, яке переросло в тривалу дружбу. А "Сповідь перед другом" у названому вже фільмі виконав друг після того, як був відзнятий фільм "Слово про вчителя" у 1994 році, присвячений Довженку. Микола тоді Ролану напівжартома сказав: "Зніми фільм про мене". Чоловічу обіцянку друг виконав!

2. Також учитель може переказати щирі спогади Василя Довжика, який захоплювався акторським читанням віршів, як він із Миколою Вінграновським виступали на заводах і фабриках, за кожен виступ — по 8 карбованців, а таких за день було по шість-сім ... А вночі чи рано-вранці, замотавшись у простирадло, пише вірші. Розбудить Василя і каже: "Що ти спиш, як собака, краще послухай вірші!" А до цього вже сховався на базар, купив яєць. Після читання просить: "Василю, а налий роси!" Склянки не було. Тоді він випиває яйце й простягає замість чарки: "А хоч сюди!" Василь читав йому свої вірші. Микола міг у них щось знайти, а ще умів плакати над чужими віршами. Він узагалі не соромився наївності.

Якщо вчитель хоче представити Миколу Вінграновського як кінорежисера, актора, то розпочати він може також із деталі: фото чи портрет письменника увінчано кіно(фото)плівкою. Учні самі зможуть визначити проблему дослідження, розмову на уроці. Урок може бути проведений як семінарське заняття. До нього вчитель запропонує список літератури для опрацювання, наприклад, оповідання М. Вінграновського "Рік

з Довженком", статтю Івана Дзюби "Чарівник слова", Тараса Салиги "Поет — це слово. Це його життя ...", де є фрагменти про Вінграновського-кіномитця. Цінними для розуміння письменника-актора будуть спогади "212 світанків з Миколою Вінграновським" Анатолія Кульчицького, дружини Олександри Вінграновської-Білінкевич "Два слова про Миколу" (ж. "Сучасність") та ін. матеріали.

Якщо за мету вчитель ставить розкрити ліризм і драматизм інтимної лірики Миколи Вінграновського і зрозуміти тексти збірки "Цю жінку я люблю", зважмо на рекомендацію Льва Толстого, яка подана на початку статті. Удома учні мають перечитати поезії збірки та підготувати колективний проект "Антологія інтимної лірики Миколи Вінграновського" або виконати дослідно-пошукові завдання:

— Укласти порівняльну таблицю "Типи і різновиди кохання" (за психологічним есе Стендаля (Анрі-Марі Бейль) і збіркою Миколи Вінграновського "Цю жінку я люблю").

Учніський варіант виконання роботи:

Типи і різновиди кохання	
Стендаль	Вінграновський
"п р и -страсть-кохання", "при-страсть-пощади", "фізична пристрасть"	"вічне", "неосягнене", "безкінечне", "незбагненне", "покинуте", "священне", "кохання-прокляття" ("Поїду з Києва"), "кохання-примара" ("Прищобало, прибилося, притекло"), кохання — "чорняве полум'я з печальними очима"; кохання "заплакало — і никла утекло", кохання плаче дощем; самотнім лебедем і т.д.
Висновок: образи кохання й коханої репрезентовані М. Вінграновським у багатьох варіантах, у багатьох обличчях і настроях, з мажорними і мінорними інтонаціями, типологія кохання змальована в різних стадіях, гранях, кольорах і звуках	
Модель кохання в XXI столітті: ... . Моя модель кохання:	

— Кохання різного "віку" (за збіркою Миколи Вінграновського "Цю жінку я люблю");

— Афористичні вислови за збіркою Миколи Вінграновського "Цю жінку я люблю" під назвою "Любов";

— Опредмечена любов у несподіваних "обличчях" (за збіркою Миколи Вінграновського "Цю жінку я люблю").

Для прикладу наводимо учнівську відповідь: *осінь — образ-символ кохання ("Моя осінь"); несподіваний "обличчя" кохання: лелека ("Цю любов-лелеку / Не радістю вкриваю, а плачем"), човен ("У білій лодії тоді пливемо / По водах любовців між берегами ночі"), шлях ("Збився з ніг золотий поріг / біля тебеню, коло тебе"), стежка ("Ви, як стежка, кохана. / Лине сон мій по вашій стежині") і т. д.*

У контексті заняття вчитель робить "біографічні" вставки про кохання Миколи Вінграновського у студентські роки, про почуття до дружини Олександри Іванівни. У такий спосіб ми зrealізуємо настанову для читачів, яку дав Лев Толстой, а нами перефразовано так: "А далі читайте твори Вінграновського ...".

Виявлені особливості вивчення біографії письменника вибудовувалися нами з урахуванням традицій у методиці та практиці, але новизна полягає в тому, що представлено тип і різновид уроку з вивчення життєпису письменника, подано методичні моделі і фрагменти розгляду фактів із життя Миколи Вінграновського в основній і старшій школі, реалізуючи аксіологічну, змістову лінію літературної освіти школярів.

Література

1. Бойко М. І. Вивчення життєпису художника слова в середній школі / Марсель Іванівна Бойко. — К.: Рад. школа. — 1975. — 152 с.
2. Дробот В. Н. Изучение биографии писателя в школе / Дробот Виталий Николаевич. — К.: Рад. школа. — 1988. — 192 с.
3. Кіт Д. Дорога до храму : Миколаївщина в історії України. Ч. 1 : в 2 ч. / Данило Кіт. — Миколаїв, 2009. — с. 236—242.
4. Ковбасенко Ю. І. Біографія письменника і викладання літератури / Юрій Іванович Ковбасенко // Тема. — 2002. — № 2. — 128 с.
5. Наукові основи методики літератури : [навчально-методичний посібник] / за ред. док. пед. наук, проф., чл.-кор. АПН України Н.Й.Волошиної. — К.: Ленвіт, 2002. — 344 с.
6. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Українська література. 5—12 класи / за заг. ред. Р. В. Мовчан. — К.: Перун, 2005. — 201 с.
7. Степанишин Б. І. Викладання української літератури в школі / Борис Ількович Степанишин. — К.: РВЦ "Проза", 1995. — 256 с.
8. Токмань Г. Л. Методика викладання української літератури в старшій школі : екзистенціально-діалогічна концепція / Ганна Леонідівна Токмань. — К.: Міленіум, 2002. — 320 с.
9. Шуляр В. І. Стратегії літературної освіти школярів у системі профільного навчання : [монографія] / Василь Іванович Шуляр. — Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. — 348 с.
10. Шуляр В. І. Сучасний урок літератури: технологічні моделі : [науково-методичний посібник] / Василь Іванович Шуляр. — Миколаїв : вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. — 135 с.

Урок изучения жизнеописания писателя (по материалам биографии Николая Винграновского)

В статье автор предложил модель урока изучения биографии писателя, используя материалы о жизни Николая Винграновского.

Ключевые слова: урок изучения творчества писателя; типы изучения творчества писателя.

Study biography writer's lesson (on Mykola Vingranovsky biography)

The article presented a model study of the biography of the writer, using materials about the life of Mykola Vingranovsky.

Keywords: study biography writer's lesson, types of learning biography of the writer.
